

Гуулууды

Зуулууды Зуулууды

891.99
Q-75

282. ԿԱԿԱՆ ԴԻԻՑԱԶՆԵՐԳ

ՀԵՂԻՆԱԿ
ԱՐՇԱԿ ԶՕՊԱՆԵԱՆ

ԹԱՐԳԻՄԱՆԻՉ
ԵՆՈՎԲ ԱՐՄԷՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱՆՆՅ

Կ. ՊՈՒԻՍ

1919

ԹԻՖԼԻՍԻ Օ. ԱՐՋՈՒՄԱՆ

51.99

- 75

19 NOV 2011

1099
-77

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻԻՑԱԶՆԵՐԳ

ՀԵՂԻՆԱԿ
ԱՐՇԱԿ ԶՕՊԱՆԵԱՆ
ԹԱՐԳՄԱՆԻԶ
ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՅ
Կ. ՊՈԼԻՍ
1919
ՏՊԱԳՐ. Օ. ԱՐՋՈՒՄԱՆ

320

17 JUL 2013

49296

ՀԱՅ ԲՆԱՐԻՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԵՐՔՈՒԱԾԸ

Արշակ Զօպանեան, քառորդ դարե ի վեր իր միջին ուժերը նուիրելի ետքը Հայաստանի Դասին արքայան Ռիսին, որուն իբր եռանդուն ախոյեան՝ եւրոպական քաղաքական շրջանակներու մեջ շայն կոնակներով շարժումը մը յարուցած եւ վարած է՝ իր կորովի գրիչովը ու խօսքովը՝ միջազգային մամուլին ու թեմերին՝ մտաւորական աշխարհին վառ ու ազնիւ ու շարժարարները կեդրոնացնելով՝ Հայ Ազգին ճակատագիրին վրայ, հիմա, երբ Հայաստանի Ապագան երկիրներու վերակերտութեան ուժային մեջ սազնապաշի անձկութեան մը խոնավովը կ'ետայ, իր բանաստեղծի գնացելի ստղանդովը հոյակապ էջ մը կը փնտրեղի Հայկական Դիւցազնալիկային նիւթովը, հնչեցնելով գերագոյն սաղը Հայ Յեղիկ Տառապանքին եւ Փառներուն, աղաղակուած դիպի հասցին քաղաքակիրթ ժողովուրդներու, Mercure de Franceի էջերէն, իբր Հայ Քնարին ստեղծագործ հնարաւորութիւններով Արուեստին շեղ նմուշ, Հայ Կեանքը դիւցազնալիկապող :

Սա պահուն՝ երբ Հայութեան սիրտը տեղափոխուած սպասումին հեռապառ սազնապաշի կը բարբախէ՝ Հայաստանի ճակատագիրին հանար, բարգնանելով Հայ ժողովուրդին ներկայացնել իր շնորհազոյն գաւազներէն մեկուն սփանջելի այդ փերքուածը, որ յոյսուածի վերելութիւն, ներշնչուածի եւ զգացուածի խորութիւն եւ արտայայտութեան կենդանութիւն՝ եզակի բարձրութեան մը կը հասնին, կը նկատել գրական պարսփ մը, որ կրկնապէս կը խանդավառուի այս վեհաշնորհ Դիւցազնալիկային Հայ ժողովուրդին հոգիին մեջ՝ ներկայ պատմական շրջանին անկախութեան վառելի կոչուած յարիւսակութեանը գիտակցութեան :

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

ՏՊԱՐԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ
 Օ. ԱՐԶՈՒՄԱՆ
 № 257

67889-68

Տ Ե Յ Վ Ե Կ Ե Ն Դ Ի Ի Յ Ե Չ Ն Ե Դ Գ

Դիւցագներգ, այո՛, եւ ո՛չ երբեք ողբերգ :

Սեւ են լուրերը՝ որոնք մեզի կը հասնին մեր երկիրէն,
Աւելի սեւ՝ քան միացած սեւութիւնը բոլոր գիշերներուն
Որոնք աշխարհի ծագումէն ի վեր արեւը քողարկեցին . . .
Հոն, հիմա, զետերը կարմիր են մեր մարտիրոսներուն արիւ-
նովը ,

— Ինչպէս մահուան պողոտաներ՝ վշտագին վարդերով ծած-
կուած .

Հոն դաշտերը ճերմակ են մերկ դիակներու կուտակումէն,
— Ինչպէս մահուան պարտէզներ՝ մահատիպ շուշաններով
ծաղկած .

Հոն լիները արցունքով լեցուն խոշոր աչքեր դարձած են,
Լալով իրենց շուրջը տիրող ամայութեան վրայ.
Լեռները, իրենց ստորոտը կատարուած ոճիրէն սարսուռն,
Խելայեղ հովերուն միջոցով կ'ուռնան իրենց զարհուրանքը
աշխարհի չորս ծագերուն,

Եւ ցցելով, բարձրացնելով, երկնցնելով իրենց արեւոր զուլխ-
ները դատարկ միջոցէն վեր,

Կը փնտռեն Աստուածը, որ պիտի գայ այդ անմեղներուն վրէժը լուծել . . .

Բովանդակ աշխարհ, Չարհուրանքի տիրապետութենէն ընկ-
նուած,

Տարուած է այդ գերագոյն զարհուրանքէն՝ որուն մեծու-
թիւնը կը գերազանցէ Չարիքին բոլոր աղէտները.

Բովանդակ աշխարհ հո՛ն կը դարձնէ իր սոսկումնահար ակ-
նարկները,

Եւ բոլոր բերանները կը գոչեն. «Անօրինակ ողբերգ, ողբերգ-
ներուն ամէնէն մեծը»:

Ես՝ կըսեմ. «Գիւցազներգ, եւ դիւցազներգներուն ամէնէն
մեծը»:

Եւ, եթէ չէք հաւատար, պահ մը գոցեցէք աչքերնիդ ներ-
կայի տեսարանին,

Եւ տեսէք դարերու վիթխարի կտաւին վրայէն անցքը այն
դիւցազնական վէպին՝ զոր այս ժողովուրդը դրոշմած է:

Ահա՛ Պատմութեան առտուան հին օրերը.

Արեւմուտքի ցեղ մը կը մեկնի հելլէն հողին արծաթէ ափունք-
ներէն,

Կանցնի ծովը, ոտք կը դնէ Ասիաի մռայլ հողին վրայ,

Կը քայլէ, բաղդախնդիր ու հպարտ քալուածքով մը,

Եւ կ'երթայ մինչեւ Վանի մեծ լիճին դիւթահմայ եզերքները՝

Պճնուած ամէնէն գեղեցիկ ծաղիկներով եւ ամէնէն հին
աւանդութիւններով,

Մինչեւ վեհափառ Արարատի ստորոտը, ճերմակ ճակատով
նահապետը՝ որ Արեւելքին կը տիրէ:

Այդ ցեղը հոն կը լարէ իր վրանը,

Կը հաւաքէ իր շուրջը եւ կը ձուլէ իր մէջ
Բնիկ ժողովուրդները՝ որոնց վաղընջական ուժը՝ դարերէ
ի վեր կը կռուէր արիւնարբու Ասուրին դէմ,

Եւ կ'ըսէ. «Հո՛ս է իմ տունս .

«Հոս պիտի կատարեմ իմ առաքելութիւնս.

«Քարոզել բարբարոսներուն՝ Արեւմուտքի ազատ ոգին,

«Ընտելացնել Արեւմուտքը՝ Ասիաի կախարդանքներուն,

«Մինչեւ այն օրը՝ երբ Արեւելք եւ Արեւմուտք պիտի
եղբայրանան,

«Ազատութեան յաղթական պայծառութեանը մէջ»:

Եւ ահա կը ծնի Արեւմուտքի ուղեղով եւ Արեւելքի սիրտով
ազգը,

Պղտիկ՝ թիւով, մեծ՝ ճակատագիրով,

Կոչուած տաժանելի եւ փառայեղ պարտքի մը.

Այն ատեն, բոլոր բռնակալութիւնները կու գան անոր վրայ
յարծակիլ.

Բոլորը, խաւարակուռն Ասիաէն, Բռնակալութեան հին վա-
ռարան,

Եւ նոյնինքն Եւրոպաէն, Ազատութեան հայրենիք.

Բոլոր բռնակալութիւնները, ինչպէս անագին կոհակներ,

Կու գան զայն ընկուզել, յետոյ կը նահանջեն, կը ցրուին,
կը ցնդին,

Ու ցեղը կը վերերեւայ, միշտ կենդանի, ինչպէս անխորտա-
կելի ժայռ մը:

Հսկայ կայսրութիւններ կը փշրուին անոր շուրջը.

Իր կորովի բազուկը, անխոնջ,

Կը պահպանէ, կը վերաշինէ, կը յաւերժացնէ նահապետա-
կան տունը:

Եւ ահա կը ծագի նոր աշխարհի արշալոյսը :
 Արարատ, որ ատենով ընդունեց տապանը ,
 Կ'ընդունի նոր այգին առաջին ճահանջները :
 Աւելի մեծ քան մեծ Տիգրանը՝ որ իր իշխանութեանը կը
 հպատակեցնէ բովանդակ Արեւելքը,
 Կանգնեց հօր քաղաք մը՝ համովին զարդարուած հելլէն
 արուեստով ,
 Եւ յաղթուեցաւ միայն Հռոմէն ,
 Աւելի մեծ քան բոլոր իր դիւցազունները,
 Որոնք, ազգային ապարօշով պսակուած ,
 Ռազմադաշտերուն վրայ ցեղին արիութիւնը հռչակեցին,
 Նոյնինքն այս ժողովուրդը եղաւ, որ առաջին անգամ բոլոր
 ժողովուրդներուն մէջէն ,
 Իր թագաւորներէն մէկուն գլխուն վրայ բարձրացուց,
 Եղբայրութեան եւ ազատութեան վարդապետութեան խոր-
 հրդանշանը,
 Սէրի եւ արդարութեան նշանը,
 Իմացական ուժին խորհրդանշանը,
 Յցուել՝ ինչպէս արեւը խաւարին դէմ՝
 Հին աշխարհի վարդապետութիւններուն դէմ,
 Պաշտողներ բիրտ Ուժին, ատելութեան եւ անարդարութեան
 վրայ հիմնուած ,
 Եւ ահա, այդ օրէն, Ասիաի բոլոր խուժանները,
 Ինչպէս փոթորիկի ամպեր , կարկուտով ուռած եւ շանթե-
 րով բեռնաւոր ,
 Կը խուժեն այս ցեղին վրայ .
 Երկա՛ր ատեն , ան կը պայքարի եւ կը ճակատէ ամբողջ
 աշխարհի մը,

Կը պայքարի եւ կը պաշտպանէ նոր Գողգոթա .
 Կը տառապի բոլոր տառապանքները . եւ կը տոկայ .
 Իր մարմինը , խոշտանգուած , վերջապէս կը կքի . բայց իր
 հոգին կը մնայ անեղծ .
 Ան ամբողջովին շրջապատուած , կլանուած է մթութենէ ,
 բայց իր ներքին լոյսը կը մնայ անշէջ .
 Ան կ'ենթարկուի ամէն մահերուն . եւ չի՛ մեռնիր :
 Իր շուքը, ուրիշ ժողովուրդներ տեղի կու տան բռնութեան,
 Կը ծախեն իրենց հոգին, կ'ուրանան իրենց միտքը,
 Տառապանքէ փրկուելու համար կ'ընդունին տիրողին հա-
 ւատքը ,
 Կ'այլակերպուին եւ կ'այլասերին .
 Ան կը նախընտրէ նահատակութիւնը՝ անձին դաւաճանու-
 թենէն .
 Եւ, տառապանքին մէջէն, կ'սպասէ արդարութեան ապագան,
 Կ'սպասէ զայն՝ հաւատքովը իր յարութեան
 Եւ Ազատութեան յաղթանակին՝ բովանդակ աշխարհի մէջ :
 Սուրբ կը խորտակուի ձեռքին մէջ,
 Իր բազուկները բեռնաւոր են շղթաներով,
 Զինքը կ'ստրկացնեն,
 Եւ կը ծաղրեն ,
 Կ'արհամարհեն զինքը,
 Եւ բրտօրէն կը շահագործեն իր ճակտին քրտինքը :
 Բայց ան ստրուկ չէ, քանի որ իր հոգին ազատ մնացած է :
 Իր շղթայուած ձեռքերովը,
 Ան կը կերտէ Գեղեցկութիւնը,
 Ան կը պահէ Արեւելքը դիւթական պալատներով եւ տա-
 ճարներով,

Զայն կը կիտուածանկարէ նուրբ քանդակագործութիւններով եւ շնորհալի նկարչութիւնով,
 Կը հիւսէ կերպասներ՝ ուր լուսնալուսը կը թուի դրոշմուած ըլլալ,
 Ու կապերտներ՝ ուր կարծես երազի եղեմները կը ցոլան,
 Ու պատմութեաններ՝ ուր կը ջահավառին Արեւելքի արեւներուն վեհաշուք մայրամուտները .
 Արուեստի շքեղանքով մը կը նկարագարէ իր բարբարոս տէրերուն կոշտ կեանքը :
 Ան կը պահէ, կ'աճեցնէ, կը մշակէ,
 Ամէնէն գեղեցիկ ծաղիկները, ամէնէն մաքուր եւ ամէնէն մտերիմ ծաղիկները իր հոգիին,
 Իր ծործորներուն յետին խորշերուն մէջ, իր գեղջկական խրճիթներուն մենութեանը մէջ,
 Կամ մենաւոր բարձունքներու վրայ թաքցած իր վանքերուն խորը,
 Իր արցունքներուն, իր երազներուն եւ իր հաւատքին ջերմութեանը տակ :
 —Ո՛վ լուսապաղպաջ խոխոջումը՝ վճիտ ինչպէս լեռներու ակունքներ՝
 Իր բանաստեղծութեան, համակ սիրտէն ջրվիժող :
 Ո՛վ կենդանի եւ գրաւիչ քմայքը իր գունագեղ պատկերներուն՝ որոնք սրբազան ձեռագիրները կը զարդարեն .
 Ո՛վ վսեմ տխրութիւնը միսթիք աղօթեցներուն,
 Թռիչքները եւ էջքերը,
 Ամէնէն հրեշտակային մեղեդիներու թելերուն վրայ,
 Հեռու աշխարհի անգթութեան ատելի տեսարանէն,
 Դէպի արդարութեան Աղբիւրին անբիծ լոյսը,

Եւ ազնիւ ողբասացութիւնները՝ մարդկային թշուառութեան վրայ,
 Եւ աղաղակները գերագոյն տառապանքին,
 Որոնք կը բարձրանան, ամէնէն սեւ ժամերուն մէջ, հեծեծազին կոչերով, դէպի գերագոյն Դատաւորը,
 Եւ փողահարութիւնը Յոյսի պայծառ գոչիւնին (Fusus jureus)
 Որ կը ճեղքէ, ինչպէս խրոխտ յանկերգ մը, ցաւի այդ հծծիւնները,
 Եւ կը հնչէ, համատարած խաւարին մէջէն,
 Ստուգութիւնը Արդարութեան յաղթանակին .
 Եւ փափուկ շնորհը, անուշ մաքրութիւնը ժողովրդային երգերուն .
 Օ՛ անուշ օրերեզները մայրերուն, լուսաւորուած լաւագոյն ապագային տեսիլքովը,
 Եւ պատանի սիրտերուն հովուերգութիւնները,
 Լուսաւորելով վարդագոյն բոցը իրենց ամօթխած սէրին,
 Ցեղին ճակատագիրին մուսյ ստուերը,
 Եւ յափշտակուած գովքը
 Սքանչելահրաշ տիեզերքին՝ զոր Աստուած ստեղծեց
 Եւ զոր մարդուն չարութիւնը դժոխքի մը կը փոխակերպէ .
 Իմացական տխականերու ամբողջ սրբազան գեղգեղանք մը,
 Որ կ'իլնայ, ինչպէս մաքրագործիչ ցօղ մը եւ ինչպէս օրհնութեան անձրեւ մը,
 Ոճիրին եւ փտութեան ընդմէջէն՝ որոնք օդը կը թունաւորեն՝
 Թշուառ հողին եւ տառապող մարդկութեան վրայ : —
 Եւ երբ ան կը դադրի երգելէ,
 Ան՝ աշխարհի հզօրներուն կը գոչէ . Արդարութիւն .

Ան կը հայցէ Արդարութիւնը, ան կը պահանջէ Արդարութիւնը

Աշխարհի ազատ ազգերէն:

Նոյն իսկ իր բռնակալներուն,

Անուշ ու համոզիչ լեզուով մը՝

Ան կը ջանայ ուսուցանել Արդարութիւնը.

Եւ երբեմն, կատաղի եւ յուսահատական պայքարով մը,

Ան կը ճգնի զայն ստանալ . . .

Իր շղթայուած բազուկը,

Ուզելով խորտակել իր երկաթները,

Կ'ուզէ՝ խորտակել նաեւ իրեններէն աւելի ծանր այն երկաթները՝

Որոնք կը շղթայեն եւ կ'անդամալուծեն իր բռնակալներուն հոգին:

Ան Լոյս կ'ուզէ ամէնո՛ւն համար,

Ազատութիւնը կ'ուզէ ամբողջ Արեւելքին,

Արդարութիւն՝ բովանդակ աշխարհին:

Շիկերէի սիրտով բարբարոսներու թանձր վայրագութիւնը՝

Չայն կը կոխտէ վերակրկնուած կատաղութիւնով մը . . .

Աշխարհ, անտարբեր, կը դիտէ անոր մարտիրոսութիւնը.

Աշխարհ զայն չի՝ ճանչնար, աշխարհ զայն չի՝ հասկնար . . .

Ազատ ազգերը անգամ,

Եսամոլութեան գէշ զինիէն արբած,

Չայն կ'արհամարհեն եւ կը հեզնեն,

(Բանի մը արդարապաշտ հոգիներ միայն կը լսեն իր աղա-

ղակը,

Կ'ըմբռնեն զայն,

Եւ, եղբայրօրէն, կը հակին անոր, զայն մխիթարելու եւ պաշտպանելու համար) . . .

Եւ ահա ուրուացնոր բազոտատօնը Ոճիրին . . .

Ահա՛, պայծառ արեւին տակ, բացէ-բաց, օր ցորեկով՝
խաղաղութեան օրով,

Ֆուրտ ու հաշուուած գործադրութիւնը

Ազգի մը հոգին մեռցնելու խելագար ծրագիրին,

Սպաննելով իր զաւակներէն վիթխարի զանգուածներ . . .

Եւ բաղաբակիրթ ազգերը

Անշարժ կը դիտեն այս հրէշալին սպանողը,

Ինչպէս կը դիտեն թատերախաղ մը թատրոնին մէջ:

Այսօր, Ոճիրը, անպատիժ մնացած,

Անսահմանօրէն աճած, մեծցած, բազմապատկուած, կ'սպառնայ աշխարհին . . .

Չարիքը, քաղալերուած, շփացած, շողմուած,

Կ'ուզէ հիմա տարածել իր տիրապետութիւնը

Բովանդակ մարդկութեան վրայ . . .

Ահա՛ անկարեկից հանդիսատեսները, իրե՛նք ալ յարձակուած,

Հիմա զինուած,

Պայքարելու Դահիճներու զուճարտակին դէմ,

Չսպելու Ոճիրը,

Զգետնելու Չարիքը . . .

Եւ Ազատութեան զինուորներու հսկայ բանակին մէջ,

Կը տեսնուի զաւակներէդ բուռ մը, հինաւո՛ւրց ժողովուրդ-

Հայաստանի,

Որ պայքարին մէջ առաջին գիծին վրայ մաս կ'առնէ . . .
 Եւ իրենց ձեռքերը, իրենց ձեռքերն են որ
 Կը բռնեն Սուրբ Կռիւին դրօշը . . .

Սեւ են լուրերը՝ որոնք կը հասնին մեր երկիրէն,
 (Սյա անգամ աղէտը գերազանցած է բոլոր անցած աղէտ-
 ները),

Բայց այդ սեւութիւնը նուազ սեւ է՝ քան սեւութիւնը մարդ-
 կային խիղճին,

Որ, երէկ, կարող գործելու, անշարժ մնաց ժողովուրդի մը
 խեղդամահութեան հանդէպ . . .

Եւ աղէտը՝ որ այսօր կը զարնէ Հայաստանի հողը՝ նուազ
 չարաշուք է

Քան որչափ պիտի ըլլար աղէտը մարդկութեան մը՝ ուր
 խիղճը յաւիտեան մեռած ըլլար . . .

Արիւնի մեծ ջրհեղեղն է ադ,

Որ կ'ողողէ աշխարհը . . .

Զարհուրանքի հովերը կ'ոռնան,

Ինչպէս աշխարհի վախճանին շեփորները,

Եւ իրա՛ւ, վախճանն է, վախճանն է որ կը մօտենայ՝

Բռնակալութեան եւ եսամոլութեան աշխարհին . . .

Մարդկային ազնուութիւնը արթնցած է,

Ան վերականգնած է իր ամբողջ արիութիւնովը,

Վճռաբար սպաննելու համար

Հին Վիշապը

Որ կ'ապրի մարդկային միտով:

Վերածնիչ աշխարհաւերութիւնն է ադ.

Մարդկային Անասունը պիտի մեռնի

Հարուածներուն տակ Մարդ-Միտքին:

Պիտի փակուի Ուժին սեւ շրջանը,

Եւ ահա պիտի գայ թագաւորութիւնը խաղաղ Բանակա-
 նութեան:

Վաղը, երբ Զարիքը յաղթուի,

Երազուած դարաշրջանին ծիածանը

Պիտի բարձրանայ.

Պիտի բարձրանայ նորէն,

Քու վեհափառ Արարատիդ կատարէն,

Ո՛վ վիշտի եւ հաւատքի երկիր,

Պիտի բարձրանայ եւ պիտի տարածուի եւ պիտի փողփողի

Նոր մարդկութեան մը գլխուն վերեւ,

Ոճիրին կեղտերէն լուացուած մարդկութեան մը վերեւ:

Եւ երբ այս զարհուրելի փոթորիկին ամպերը
 Տրուին,

Երբ երկինքը շողացնէ անբիծ կապոյտ մը,

— Ան ատեն, հովերը պիտի դառնան տաւիղ

Եւ սէրի նպօտներ

Նուազելու Միտքին յաղթանակը, —

Ազգերը՝ որոնք կը կռուին Ազատութեան համար

Պիտի գան քեզ ողջունել, ո՛վ Հայաստանի ժողովուրդ,

Վաղընջական խորհրդանշան անպարտելի Հոգիին,

Եւ քու արիւնոտած նակտիդ վրայ պիտի դնեն

Անկորնչելի դափնին . . .

Ան ատեն, քու աւերակներուդ մէջէն, դուն պիտի վերա-
կանգնիս,
Դուն պիտի ցցուիս դարաւոր դիւցազնուհիի հասակիդ ամ-
բողջ բարձրութիւնովը,
Եւ քու հինաւուրց ձեռքերդ, քու բարեշնորհ ձեռքերդ,
տարածուն,
Պիտի օրհնեն վերանորոգուած աշխարհը:

ԳՐԱՎԱՃԱՌ-ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

Պ. Պ Ա. Լ Ե Ն Ց

20, ՁԱԲՄԱԲՃԸԼԱՐ, ԹԻԻ 20

	Դահ.
Նուպար Փաւա (Պօղոս Նուպարի նկարով)	15
Շիրվանզասե եւ իր գործը (Գրական Կոչուներ իր Յո- րեկանին առիթով)	45
Կոմս Լեօն Թօլսթօ, Յարութիւն, Վէպ. Թրգմ. Ե. Օսեան, 3 հատոր	80
Կոմս Լեօն Թօլսթօ, Աննա Բարեկնիւս, Թրգմ. Ե. Օսեան, 2 հատոր	60
Կոմս Լեօն Թօլսթօ, Պաստրազմ եւ Խաղաղութիւն, Թրգմ. Ե. Ամասունի, 6 հատոր	80
Ս. Պարբեւեան, Հայուհին (Հայ Կեանքի Տառա- պանքէն)	15
Պատմական Հայաստան (Մեծագիր Բարտէս)	300
Հայաստան (Փոքրագիր Բարտէս)	5

Գրատանս մէջ կը ծախուին նաև Բաֆֆիի բոլոր գործերը :

ԼՈՅՏ ՃՕՐՃԻ ՀՈՉԱԿԱԻՈՐ ՃԱՌԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ
ԱՆԳԼԻՍԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ
Թարգմ. ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ
(Երկրորդ Տպագրութիւն, 7 1/2 դան.)

ԳԻՆԸ 7 1/2 ԴԱՆ.

«Ազգային գրադարան»

NL0356156

49296